

İSTANBUL GEZGİNLERİ

Aksiyon 23 / 26.05.2013

ADALAR - 1

Heybeliada - Burgazadası

İçindekiler

Adalar	3
Heybeliada	6
Trias (ya da Triada) Manastırı (Ruhban Okulu)	7
Heybeliada Senatoryumu	8
Deniz Lisesi	8
Ayios Nikolaos Kilisesi	9
Heybeliada'daki Diğer Tarihi Yapılar	9
Burgazadası	10
Aya Yani Kilisesi (Ayios İoannes)	10
Sait Faik Abasıyanık Müzesi.....	11
Hristos Manastırı	11

Adalar

İstanbul Adaları ya da yabancıların deyişile Prens Adaları (Aslına bakarsanız tam doğrusu Prensler Adaları -Les îles des Princes-) tarih boyunca İstanbul'un yanı başında öyle çok da önemsenmeyen bir arka bahçe gibi durmuş öylece. Zaman zaman birileri süpürse de arka bahçeyi sonra yine unutulmuş zamanın şartları gereği.

İstanbul Adaları dokuz ada, iki kayalıktan oluşan bir takım adalar topluluğudur. Bu adaları büyüklük sıralarına göre sırlamak gerekirse:

- 1- Büyükada (Eski adı Prinkipo, en yüksek tepesi 203 metrelik Yüce Tepe ya da Aya Yorgi Tepesi.)
- 2- Heybeliada (Eki adı Demonisos ve Halki, en yüksek tepesi 136 metrelik Değirmen Tepesi.)
- 3- Burgazadası (Eski adı Antigonı, en yüksek tepesi 170 metrelik Bayrak ya da Hristos Tepesi.)
- 4- Kınalıada (Eski adı Proti, en yüksek tepesi 115 metrelik Çınar Tepesi.)
- 5- Sedefadası (Eski adı Terebintos, en yüksek yeri 55 metre.)
- 6- Yassıada (Eski adı Plati, en yüksek yeri 46 metre.)
- 7- Sivriada (Eski adı Ohia, en yüksek yeri 90 metre.)
- 8- Kaşık Adası (Eski adı Pita, en yüksek yeri 13 metre.)
- 9- Tavşan Adası (Eski adı Neandros, en yüksek yeri 40 metre.)
- 10- Voronos Feneri Kayalığı
- 11- Batmaz Feneri Kayalığı

Adalar'ın toprak rengi barındırdıkları maden yatakları nedeni ile kıvılcılar. Bu yüzden zaman zaman Kızıl Adalar olarak da adlandırılmışlardır. Büyük Ada'da demir yatakları, Heybeliada'da bakır ve demirle karışık bakır yatakları vardır. Ayrıca Adalar'da taş ocakları da bulunmaktadır. Adalar tarih boyunca her zaman bu kadar yeşil değillerdi. Elbette bir bitki örtüsü vardı ama zamanla çeşitli nedenlerle yıpranan bu bitki örtüsünün yerini şu an Adalar'a hakim olan bitki örtüsü son 120 senede almıştır.

Adalar'ın özellikle yabancılar tarafından Prens Adaları olarak

anıldığını söylemiştik. Bunun nedeni elbette prenslere yakışan güzellikte olan bir yer olması değil; özellikle Bizans döneminde bu Adalar'ın bir sürgün yeri olmasının ve buraya komutanların, patriklerin, prenslerin ve hatta imparatorların sürgün edilmesidir. Mesela ikona kırıcı imparator VI. Konstantin; VI. Konstantin babası IV. Leo Hazar tarafından henüz 5 yaşındayken tahta ortak edilmiştir, 10 yaşına geldiğinde ise babasının vefatı üzerine 780 senesinde tahta geçer. Henüz ülkeyi yönetebilecek yaşta olmadığı için annesi Eirene taht naibi olur. Ancak Eirene ne kocası IV. Leo ne de oğlu VI. Konstantin gibi ikona kırıcı değildir. Aksine koyu bir ikona savunucusudur. Oğlu büyüyüp tahtı devraldığında hem taht naipliğini kaybettiği için hem de ikona kırıcı bir imparator tahta geçtiği için tahta kendisinin geçmesini düşünerek ve bir takım oyunlar oynayarak oğlunu tahtan indirir. Hem oğlunun hem de torunun gözlerine mil çektirerek onları Büyükkada'da kendi yaptırdığı Kadınlar Manastırı'na kapattırır. Gün gelir devran döner Eirene'de rakiplerince alt edilerek aynı manastıra kapatılır. Adalar'ın meşhur misafirlerinden birisi de Romanos Diogenes'tir. 1071 tarihinde Malazgirt'te yenilen Romanos Diogenes daha dönüş yolundayken rakipleri tahtı ele geçirirler ve kendisini yolda yakalayıp hapsederler. Başkente geldiğinde de gözlerine mil çekilir ve Kınalıada'daki kendi yaptırdığı Hristos (Metamorfosis) Manastırı'na kapatılır. Adalar'a Prens Adaları denmesinin bir nedeni olarak da II. İustinos'un Büyükkada'da yaptırdığı Saray ve Manastır (Bu saray ve manastırın kalıntıları üzerine az önce bahsettiğimiz Kadınlar Manastırı kurulmuştur daha sonra.) gösterilse de az önce ilk neden daha gerçekçi görünmektedir.

Adalar sadece Bizans döneminde değil öncesinde yerleşim merkezleriydi. Mesela Bizans döneminde yapılan kiliselerin ve manastırların büyük bir bölümünün buralarda daha önceden yapılmış Roma tapınakları üzerine yapıldığı bilinmektedir. Burgazadası eski ismi olan Antigonı'yi Büyük İskender'in komutanlarından Antigonı'den almaktadır, İtalya'nın Sicilya Adası'ndaki Apollon Heykeli'nin Heybeliada'dan çıkarılan bakırlarla

yapıldığı söylenmektedir. Adalar'daki yerleşimler de surlar içerisinde küçük balıkçık köyleri şeklindedir. Surların dışında da tarlalar ve bahçeler bulunmaktadır. Adalar'daki yerleşimlerin bu dönemde çok fazla gelişmemesinin nedenleri hem ulaşım zorlukları hem tatlı su sıkıntısı hem de korsanların uğrak yeri olmaları olarak sıralanabilir. Yangınlardan, korsan baskınlarından dolayı yerleşimlerin zaman zaman yer değiştirdiği görülmektedir. Adalar şehirden uzak ve ulaşımı zor oldukları için de keşişlerin en çok rağbet gösterdikleri yerler olmuşlardır. Hemen hemen bütün İstanbul Adaları'nda manastırlar bulunmaktaydı ve bu manastırlarda inzivaya çekilmiş keşişlerle doluydu. Bu nedenle Adalar'a Papaz Adaları da denilirdi.

Adalar'daki Bizans hakimiyeti 1453 senesinde İstanbul'un Osmanlılar tarafından fethedilmesinden 42 önce son bulur. Büyükada haricindeki Adalar direniş göstermeden teslim olurlar, Büyükada'da biraz direnmesine rağmen kısa sürede orası da alınır. Fetihten sonra Adalar bir süre canlılığını yitirse de zamanla Adalar'ı terk eden keşişler tekrar Adalar'a dönerler. Her ne kadar Adalar'daki hayat kısa sürede eski halini alsada yine de hala sadece bir kaç ufak balıkçık köyünden ibaret idi. 16. yy'da Büyükada'da Prinkipo ve Kariye olmak üzere iki köy, Kınalıada'da bir köy, Heybeliada'da manastırların uzantıları gibi görünen köycükler olduğu bilinmektedir. 18.yy'ın sonlarına kadar da bu yerleşimlerin yeri sürekli değişmeye devam etmiştir.

Adalar halkı 19.yy'a kadar Rum ağırlıklıdır. Bu dönemde Karadeniz ve Ege'den getirilen Türkler de yerleştirilmeye başlanır Adalar'a, ayrıca İstanbul'daki salgınlardan kaçan varlıklı aileler de buralarda evler satınalana başlarlar. Ancak yine de Büyükada ve Heybeliada'da Rum nüfusu yoğunluktadır. Burgazadası Musevi, Kınalıada ise Ermeni nüfusa ev sahipliği yapar. 19. yy'ın ortalarında Adalar'a düzenli vapur seferlerinin başlaması ile birlikte Adalar'ın talihi açılır, hiç olmadıkları kadar hareketlenirler. Her bir ada sayfiye mekanı haline gelir, gazinolar açılır tam da bu dönemde, 1850 senesinde Heybeliada'da Bahriye Mektebi'nin açılması gelişmeye biraz daha ivme kazandırır.

Ancak I. Dünya Savaşı ile birlikte Adalar'da yaşayan gayrimüslim halkla, Türkler arasında bir rahatsızlık baş göstermeye başlar. Hatta Bahriye Mektebi, öğrencilerin yerleştirilmesi için Heybeliada'daki Ruhban Okulu'na, Elen Ticaret Okulu'na ve Rum Kız Yetimhanesi'ne el koyar. Adalar tekrar bir durgunluk sürecine girmiştir. 1917 yılında gerçekleşen Rus Devrimi'nden sonra Rusya'dan kaçan Beyaz Ruslar Adalar'daki evlere ve manastırlara yerleştirilirler. Cumhuriyet'in ilanından sonra İstanbul mübadele dışında bırakılmış olmasına rağmen buradaki Rum nüfus Adalar'ı neredeyse tamamen fark eder. Aynı dönemde başta Atatürk ve CHP'nin önde gelenleri Adalar'da vakit geçirmeye başlarlar. Atatürk 1928'den itibaren her yaz Büyükada'daki Büyük Kulüp'e gelip burada dinlenmeye başlar. İsmet İnönü rahatsızlandığı bir dönem Heybeliada'dan ev alır ve zamanını burada geçirir. Zamanla Adalar'daki yeniden canlanmaya başlar, buradaki eğlence hayatının canlanmasında 1917'de Rusya'dan gelen Beyaz Ruslar'ın da etkisi olur. Ruslarla ilgili bir not da Ekim Devrimi'nin liderlerinden Troçki'nin Stalin'e ihanet ettiği iddiasıyla Rusya'dan kovulduktan sonra Atatürk'ün daveti ile Türkiye'ye gelerek Büyükada'da dört sene geçirmesi ve bu dönemde hatırlarını yazmasıdır.

İstanbul Adaları'ndan Büyükada, Heybeliada, Burgazadası ve Sedefadası yerleşime açık iken Yassıada İstanbul Üniversitesi tarafından Su Ürünleri Fakültesi olarak kullanılırken 1995'de Üniversite'nin buradan ayrılmasından sonra boş kalmıştır. Kaşıkadası özel mülktür, Tavşan Adası ise tamamen boştur yerleşime açık değildir. Voronos ve Batmaz kayalıkları da deniz feneri olarak kullanılmaktadır.

Heybeliada

Heybeliada İstanbul Adaları'nın Büyükada'dan sonra en büyük olanıdır. Bilinen ilk ismi Demonisos'tur. Bu ismin Ada'daki ilk bakır madenini işleten kişinin ismi olduğu düşünülmektedir. Bu maden 19. yy'da bir dönem tekrar işletildiyse de karlı olmadığı için

kapatılmıştır, madenin izleri Çam Limanı'nd hala görülebilmektedir. Adanın daha sonradan yerleşen ismi ise Halki'dir. Halki Yunanca bakır sözcüğünden türemiş bir kelimedir.

Adada dört tepe bulunmaktadır. En yüksek tepesi 136 metrelik Değirmen Tepesi'dir, diğer tepeler Köy Tepesi (128 metre), Makarios Tepesi (98 metre) ve Ümit Tepesi (85 metredir, eski adı Papaz Dağı'dır)'dir. Adanın en güzel limanı Çam Limanı'dır ki bu limanın eski ismi Port Saint Maria'dır.

Heybeliada 19. yy'ın başlarına kadar bugün iskelenin olduğu yerin biraz içerisinde bulunan bir balıkçı köyünden ve adanın geri kalanını bölüşen üç manastırdan oluşan sakin bir adaydı. Bu üç manastırdan en eskisi 809 senesinde bugün Ümit Tepesi olarak bilinen tepede yapılan Trias (ya da Triada) Manastırı'dır. Diğer ikisi ise Şafak'taki Aya Yorgi (Ayios Yeoryios) Manastırı ve Panayia Manastırı'dır.

1927 yılına dek deniz bugün iskeleden biraz içerisinde kalan Ayios Nikolaos dibine kadar gelmekteydi. O tarihte deniz doldurulmuş ve iskele yapılmıştır. Heybeliada'daki bazı önemli yapılar şunlardır:

Trias (ya da Triada) Manastırı (Ruhban Okulu)

809 senesinde yaptırılan Trias Manastırı 860'ta Karadeniz'den gelen Kazak akıncıların saldırısı esnasında yağmalanmış, yakılmış ve yıkılmıştır. Sonrasında Patrik Fotios tarafından tekrar onartılmıştır. Bu manastırın eğitim çalışmaları hakkında bir bilgi bulunmamaktadır. 1772'ye kadar manastır işlevini koruyan kurum bu tarihte okul açma izni alır. 1821'de çıkan bir yangında tamamen yanan yapı 1844'te tekrar açılır. Tekrar açıldığı bu tarihten itibaren artık patrikhaneye bağlı olarak Ortodoks din adamı yetiştiren Ruhban Okulu halini alır. 3 senelik orta eğitimin üstüne 4 senelik yüksek eğitim verilir öğrencilere. (Bugün görünen yapı 1894 depreminde hasar gören binanın yerine 1896'da yapılan binadır.) 1919 senesinde orta kısım kaldırılır ama 1923'te tekrar verilmeye başlar orta eğitim. 1951 tarihinde ise lise ve yüksekokul halini alır. 1971 özel yüksek

okulların kapatılması öngören yasadın sonra da Özel Heybeliada Rum Erkek Lisesi adıyla eğitim vermeye devam eder. Zaman içerisinde öğrenci sayısı 8'e kadar inen okul 1984'te kendisini kapatmak ister. Ancak Lozan Antlaşması'ndaki özel şartlardan dolayı kapatılmasına izin verilmez. Okul bugün öğrencisiz ve öğretmensiz olarak sadece yönetim kadrosu ile faaliyettedir.

Heybeliada Senatoryumu

II. Abdülhamit zamanında bir senatoryum yapılması fikri hasıl olmuştur. Hatta Etfal Hastanesi dahilinde veremli çocuklar için bir de baraka inşa edilmiştir. Tam da bu dönemlerde Avrupa'da dağlık ve oksijeni bol yerlerde açılan senatoryumlarda tedavi gören hastalarda %68 oranında iyileşme oranı yakalandığı haberleri gelir. Bunun üzerine uygun bir yer aranır. Heybeliada'daki Bahriye Mektebi'nin nekahethanesi uygun görülse de o dönemde burada muhacirler barındırıldığı için bu fikir hayata geçirilemez ta ki 1924 senesine kadar. Dr. Refik Saydam'ın sağlık bakanlığı döneminde Dr. Servet Kamil ve Dr. Tevfik İsmail Gökçe senatoryumu kurmakla görevlendirilmiştir. Adaya gelen iki doktor 2,5 aylık bir çalışmanın ardından 1 Kasım 1924'te 16 yataklı (8 erkek – 8 kadın) senatoryum açılır. Zamanla yapılan ek bina ve yapılarla 660 yatak kapasitene kadar yükselen senatoryum 1999 depreminde hasar görür, onarılır ancak 2005 senesinde deniz ulaşımının zorluğu hizmet vermeyi zorlaştırdığı gerekçesiyle senatoryum kapatılır.

Deniz Lisesi

Deniz Harp Okulu'nun temeli olan ilk okul 1776 senesinde Cezayirli Hasan Paşa'nın gayretleriyle Kasımpaşa'da tershane içerisinde Mühendishane-i Bahri Hümayun adı ile kurulur. Daha sonra bu okul, çeşitli dönemlerde eğitim sistemine getirilen yeniliklerle hem isim hem de yer değiştirir. Şöyle ki:

1784 – Bahriye Tatbikat Mektebi

1795 – Mühendishane-i Amire (Kadıköy)

1834 – Bahriye Mektebi (Heybeliada) –(Daha önce Bahriye Kışlası olarak kullanılan bina.)

1838 – Mekteb-i Bahriye-i Şahane (Kasımpaşa)

1851 – Mekteb-i Bahriye-i Şahane (Heybeliada)

1928 – Deniz Harp Okulu ve Deniz Lisesi Komutanlığı (Heybeliada)

1941 – Deniz Harp Okulu ve Deniz Lisesi Komutanlığı (Mersin)

1946 – Deniz Harp Okulu ve Deniz Lisesi Komutanlığı (Heybeliada)

1963 –Deniz Lisesi (Heybeliada)

Ayios Nikolaos Kilisesi

Patrik I. Samuil'in (Byzantios) 1775'te vefatı sonrasında mezarının üzerine yapılan kilise bizim Noel Baba olarak bildiğimiz Ayios Nikolas adına yapılmıştır. 1894 depreminde bir hayli zarar gören kilise bu tarihte baştan sona yenilenir. 1927 senesinde sahil şeridi dolduruluncaya kadar denize sıfır vaziyette olan kilise şu an bir sokak kadar içeride kalmaktadır.

Heybeliada'daki Diğer Tarihi Yapılar

Aya Yorgi (Saint Georges) Uçurum Kilisesi

Süslü Mezar

Heybeliada Camii

Hüseyin Rahmi Gürpınar Evi

İsmet İnönü Köşkü

Burgazadası

İstanbul Adaları'ndan en büyük üçüncü adadır. Heybeliada ile arasında kalan sığ alan bir hayli korunaklı bir liman oluşturmaktadır. Bu yüzden ilk çağlardaki adı emin liman anlamına gelen Panormos'tur. Bilinen bir ismi de Antigoni'dir. Bir iddiaya göre bu isim Büyük İskender'in komutanlarından Antigonos'un oğlu Poliorkites'in babasının adına inşa ettirdiği kaleden (M.Ö. 298) sonra verilmiştir, bir diğer iddia ise bu ismin 9.yy'da yaşamış Kayser Bardas'ın oğlu Antigonos'tan gelmekte olduğunu söylemektedir. Burgazadası ismi ise Türkler tarafından eskiden kalesi olduğu için verilmiştir adaya. Burgazadası kale adası anlamına gelmektedir. Evliya Çelebi kalenin sahilde olduğunu söyler, Hristos Tepesi'nde de olduğunu iddia eden görüşler de vardır ancak bugün kalenin yeri tam olarak bilinmemektedir. Adanın en yüksek yeri 170 metre yükseliğindeki Bayrak (Hristos) Tepesi'dir. Adada başka tepe bulunmamaktadır.

Aya Yani Kilisesi (Ayios İoannes)

İkona kırıcılık döneminde ikona sever din adamlarından Methodios'un ikona kırıcılara karşı olan mücadelesi uzun sürmüştü, bir ara yurt dışına kaçmış geri döndüğünde dönemin imparatoru Teofilos tarafından dövdürülerek Burgazadası'nda bir zindana hapsedirilmişti. Methodios bu zindanda tam 7 sene kalır ve 7 sene boyunca kaldığı zindanın tepesindeki delikten bir balıkçının kendisine verdiği yemek ve suyla hayatta kalır. Yedi seninin ardından dini bir konuda çıkan tartışmada görüşüne ihtiyaç duyulduğu için Teofilos tarafından huzur çağrılır ve görüşü alındıktan sonra da affedilir. Teofilos'tan sonra tahta geçen karısı Teodora ikona sever de olduğu için Methodios'u patrik ilan eder. Halk tarafından da aziz olarak kabul gören Methodios İmparatoriçe Teodora'dan zindan edildiği yere Ayios İoannes adına bir kilise yapılmasını ister ve 842'de bu kilise yaptırılır. 1759'da tekrar yapılan kilise 1817'de büyük bir onarımdan geçirilir. 1894 depreminde çok harap olan kilise 1896 senesinde yeniden inşa

ettirilir. Bugün görünen kilise budur. Kilisenin altında 11 basamakla inilen Metodios'un kaldığı düşünölen mahzen bulunmaktadır.

Sait Faik Abasıyanık Müzesi

Türk hikayeciliğinin önde gelen kalemlerinden Sait Faik'in babası kereste tüccarı Mehmet Faik Bey 1937 senesinde Dr. Spanudis'in köşkünü satın alır. Faik Bey köşkü aldıktan iki sene sonra vefat eder, eşi Makbule Hanım bu köşke kalmaya devam eder. Sait Faik de ölene kadar her yaz Burgazadası'na gelerek günlerini adada geçirir. Sait Faik'in 1954'te vefat etmesi üzerine annesi Makbule Hanım bu evin bir müze eve dönüştürölmesini sağlar. Müze 22 Ağustos 1959 günü ziyarete açılır. Makbule Hanım oğlunun öldüğü sene bir de vasiyetname hazırlayarak tüm varlıklarını, yazarın telif haklarını ve Burgazadası'ndaki köşkü müzenin korunması şartı ile Sait Faik'in önerisiyle (ölümünden kısa bir süre önce bu cemiyette katıldığı bir edebiyat matinesindeki ortamdan çok etkilenmiş ve annesine teklif etmiştir.) Darüşşafaka Cemiyeti'ne bırakır. 2009 senesinde bakım için kapatılan müze dört sene kapalı kaldıktan sonra 2013 senesinde tekrar ziyarete açılır.

Hristos Manastırı

Hristos Tepesi'ndeki Hristos ya da Metamorfosis Manastırı ilk kez 865 tarihinde Makedonyalı Vasil tarafından inşa edilmiştir. Bu yapı 1063 senesinde yenilenmiştir. IV. Murat zamanında bir yortu gecesinde (yortu günü 6 Ağustos'tur.) tepede yakılan ateş İstanbul'dan görünür ve yangın sanılarak halkı telaşa düşürür. Bunun üzerine IV. Murad manastırın yıkılmasını ister. Ama sonra yine yapılır elbet ve zaman içerisinde yapılan bu yapı da harap olur. 19. yy'ın başlarında Yunan isyanına da karışmış birisi olan H. Kormuzes Saray'dan bu tepede bir kilise, ev ve okul yaptırmak için izin alır ve hatta iznin yanında da 250 altın destek alır. Nihayetinde sadece ufacak bir kilise yapılır. Bu küçük kilisenin etrafındaki kalıntılar eski manastırın kalıntılarıdır.

www.istanbulgezginleri.com

 /IstanbulGezginleri

 /gezginist